

Рись (*Lynx lynx*) у Поліссі: екологія, моніторинг і перспективи розширення ареалу

Сергій Жила

Поліський природний заповідник (Селезівка, Україна) та Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник (с. Іванків, Україна);
Email: drevazila@gmail.com, orcid: 0000-0002-3471-6790

ZHYLA, S. The lynx (*Lynx lynx*) in the Polissia: ecology, monitoring, and prospects of range expansion. — Taking into account Polish, Latvian, and Scandinavian experience, the author proposed a method for recording lynx family groups and dispersing individuals. The current size of the lynx population in the Ukrainian Polissia remains unknown, although an overall increase has been observed. The Polissia population is separated from the rest of the Baltic population by a sparsely forested area in central Belarus. No targeted hunting of the lynx is currently conducted in the Polissia. The lack of wetlands and dense undergrowth prevents the lynx from safely avoiding hunters and hunting dogs. At present, there are no professional hunters among local communities, and this species is usually taken accidentally during driven hunts or hunting with dogs. Due to depopulation processes in the Polissia, large uninhabited territories favorable for the lynx are being formed, and human pressure is decreasing. The increase in the number of recorded cases of illegal lynx hunting likely indicates not an intensification of poaching but a growth in the species' population. Despite the construction of a barbed-wire fence ('Egoza' type) along the Ukrainian–Belarusian border, which poses a threat to ungulates, the prospects for maintaining a viable lynx population in the Ukrainian Polissia remain high.

Вступ

Упродовж останнього часу спостерігають збільшення чисельності рисі євразійської (*Lynx lynx*) у Поліссі і з причини високої щільності сарни є підстави казати про збереження цього тренду в майбутньому. Важливим дослідницьким пріоритетом є використання результативних методик моніторингу задля збереження та управління популяціями великих хижих на регіональному, національному та міжнародному рівнях [Cherepanyn *et al.* 2023]. У Чорнобильському радіаційно-екологічному біосферному заповіднику (далі ЧБЗ) рись зберігає боязливе ставлення до людини. Цих хижаків не реєструють поблизу своїх жертв, вони не охороняють здобич від круків і орланів.

Моніторинг через виявлення слідів перебування самиць з виводками чи дорослих територіальних самців рисі до цього часу мало використовують в Україні, незважаючи на його перспективність. Методика є трудомісткою та ресурсозатратною, потребує багаторазових обстежень території, проте має значний потенціал для застосування мисливцями й лісівниками, які часто

перебувають у природі та можуть збирати відповідні дані під час польових робіт. Функціональна роль великих хижих особливо важлива в ЧБЗ, де має бути достатнім вплив зверху вниз за копитними та створення трофічних каскадів зверху вниз за відомими сценаріями [Kuijper *et al.* 2016]. Хижацтво рисі добре узгоджується з цими вимогами, оскільки сприяє природному регулюванню чисельності сарни. Зменшення репродуктивних успіхів окремих родин рисі зазвичай передують зменшенню загальної чисельності сарн [Schmidt & Borowik 2016], що і мало місце у Поліссі упродовж 2013–2017 рр.

Ця робота має на меті надати узагальнену інформацію про сучасний стан популяції рисі в Центральному Поліссі, визначити основні загрози для виду, окреслити перспективи його збереження та представити ефективні методики моніторингу за слідовою активністю.

Матеріали і методи

Для збору матеріалу автор використовував традиційні методики вивчення слідової активності, проведення обліків та опитування [Жила 2021; Schmidt *et al.* 1997; Andrén *et al.* 2002; Schmidt & Borowik 2016]. Рись є більш складним для моніторингу видом. Автор картував центри індивідуальних територій родинних груп рисі в Поліссі, діагностував сліди територіальних особин та тих, що розселяються, створив фотокартотеку. Вважають, що площа індивідуальної території та розмір родинної групи рисі відображають поточні зміни стану популяції точніше, ніж загальна щільність виду [Schmidt & Borowik 2016]. Маршрутні обліки чисельності рисі найкраще проводити через дві доби після снігопаду (рис. 1–2). У Польщі рекомендують проводити такі обліки не пізніше 15 лютого, оскільки нібито існує можливість сплутати шлюбну пару, яка збирається розмножуватися, і родинну групу (самку з виводком) [Schmidt & Borowik 2016].

Насправді це не суттєва помилка, бо в обох випадках ми реєструємо локацію родинної групи, що розмножується. В умовах Полісся всі шлюбні пари рисі та випадки спаровування реєстрували у першій декаді березня. Свіжі сліди хижаків слід шукати з використанням транспорту та пішки уздовж визначених маршрутів по віддалених лісових дорогах, піщаних пагорбах, мінералізованих протипожежних смугах. З часом у виконавця робіт будуть напрацьовані результативні маршрути, на яких можна з високою ймовірністю перехопити сліди рисі.

Під час відстеження усі маршрути та проходи необхідно реєструвати за допомогою GPS-навігаторів. Сліди необхідно ідентифікувати та прослідкувати маршрути пересування рисі на певній відстані, щоб визначити розмір групи. За можливості необхідно визначити місце, де окрема рись чи родина знаходилися на денному відпочинку. Таке місце доцільно визначити, об'їжджаючи чи обходячи пішки територію і реєструючи вхідні та вихідні сліди. Відсутність вихідних слідів вказує на те, що рись зупинилася на оточеній маршрутом території. Необхідно робити проміри довжини відбитків слідів та проводити їх фотографування, щоби відрізнити дорослих від молодих.

Рис. 1 (ліворуч). Традиційний пошуковий маршрут самки рисі з періодичним прослуховуванням оточуючої місцевості. Дорослі самці проходять великі відстані для патрулювання місцевості, без таких, як на фото, зупинок. Добові переходи в самців набагато більші, і вони йдуть без ознак хижацької поведінки. Фото автора, ЧБЗ, Опачицьке відділення, 03.12.2023.

Рис. 2 (праворуч). Свіжоздобута риссю сарна. При стежкуванні рисі часто можна знайти свіжоздобуту сарну європейську (*Capreolus capreolus*). Жертва ретельно вкрита листям і малопомітна. На відміну від вовчої здобичі, біля сарн, убитих риссю, не збираються круки (*Corvus corax*) й орлани (*Haliaeetus albicilla*). Фото автора, ЧБЗ, Опачицьке відділення, 23.11.2023.

Для підрахунку кількості родин необхідно використовувати критерій мінімальної відстані у 8 км між зафіксованими родинними групами [Жила 2021; Schmidt *et al.* 1997]. Далі необхідно оцінити загальну кількість самок з виводками та його середній розмір. Найбільш висока ряснота виводкових ділянок рисі знаходиться уздовж українсько-білоруського кордону. Розміщення родинних груп в Поліссі часто носить лінійно локальний характер, коли родина межує з однією чи двома родинами.

Результати

Зважаючи на високу вразливість родин рисі до полювання, найкращою охороною є непоширення інформації про виводкові ділянки. У деяких мисливців та користувачів мисливських угідь є зацікавленість у виявленні виводкових ділянок рисі з метою полювань. Вартість хутра рисі є високою і за умов меншої мобільності родинні групи є найбільш вразливими.

Результативність незаконного полювання на рись залежить передусім не від добової активності, а від поведінки, відсутності досвіду у виборі безпечного місця для денного відпочинку, адаптації до полювання з загоничами і з псами, втечі від переслідування. Відсутність заболоченості й захищеності не дає змогу рисі безпечно втікати від переслідування мисливцями та псами. У наш час в Поліссі немає професійних мисливців, і рись зазвичай добувають випадково під час загінних полювань і полювань з псами.

Припущення, що самці рисі частіше гинуть, оскільки вони ризикують більше — підходять ближче до людських осель, доріг, полюють у небезпечних місцях і здійснюють великі переходи для охорони своїх територій [Palmero *et al.* 2021], не підтверджується для умов Полісся. Ризики відстрілів і смертність набагато більші в молодих нетериторіальних особин і самиць з виводками. За межами індивідуальних територій самиць переважно добувають поодиноких звірів у віці 1–2 роки.

Наявність заболочених територій збільшує шанси на порятунок для рисі. У таких випадках досвідчена рись часто лишається на денний відпочинок на узліссі біля болота і при небезпеці втікає через болото. При наявності боліт мисливські пси не здатні швидко переслідувати рись і загнати її на дерево. Рисі, які виростили у великих лісових масивах, передусім в українсько-білоруській зоні відчуження, майже не мають досвіду уникання небезпеки під час полювань у чистих лісах Полісся, пройдених рубками. У разі розширення ареалу виду на південь у поліської популяції рисі мають з'явитися адаптації у поведінці щодо уникнення переслідування в мозаїчному лісо-польовому ландшафті лісостепу, де обмежуючим фактором буде полювання.

У Чорнобильській зоні відчуження на площі 2,6 тис. км² станом на 2013–2018 рр. з допомогою фотопасток було встановлено 50 ідентифікованих особин. Чисельність склала 53–68 ос. в 6 родинних групах (5 самок мали по двох молодих, одна — одного) зі щільністю 2,2–2,7 ос./100 км² [Gashchak *et al.* 2022]. Після скорочення чисельності дикого кабана у 2015 році та посилення конкуренції з вовком за кормові ресурси, чисельність рисі зменшилася [Жила 2021]. Шість родин рисі для ЧБЗ станом на 2023 р. є малою. З цієї причини середній розмір родинної групи рисі в ЧБЗ склав 8,8–11,3 ос. У ЧБЗ чисельність сарни за період 2021–2025 рр. збільшується, особливо у 2025 р. Відповідно збільшується чисельність рисі. Станом на 2025 р. ймовірна чисельність рисі в ЧБЗ складає приблизно 60 особин або 12 родинних пар. Існує припущення, що чисельність рисі в ЧБЗ і, можливо, в інших поліських заповідниках не включається до національної статистичної звітності.

Створення лінії оборони вздовж українсько-білоруського кордону могло суттєво вплинути на переміщення рисі та інші міграційні процеси, однак наразі ступінь цього впливу, а також масштаби загибелі сарни в колючому дроті типу «єгоза» залишаються невизначеними.

Ситуація в межах ареалу і за межами природоохоронних територій може викликати коливання чисельності нетериторіальних особин рисі. Зокрема, збільшення інтенсивності розселення у віці один-два роки може свідчити про локальне збільшення чисельності та успішне виживання молоді рисі [Palmero *et al.* 2021]. У ЧБЗ територія щільно заселена територіальними парами рисі, тому тривале перебування тут особин, що розселяються, під час вивчення слідової активності не спостерігають.

У Європі більшість великих хижих мають конфлікти з людиною [Liberg *et al.* 2012]. Незаконне полювання в Європі трапляється рідше, ніж в Україні. Тут браконьєрство засуджує суспільство і суворо карається законом.

На вибір середовища проживання рисі впливають два ключові чинники — уникнення людського непокоєння вдень і наявність достатньої кількості здобичі вночі. В Європі популяції рисі поширені переважно на дуже фрагментованих територіях, що мають відносно високий антропогенний тиск. Рись уникає доріг і антропогенних ландшафтів, тому зазвичай перебуває на значній відстані від населених пунктів і доріг. Вона віддає перевагу ландшафту з наявними укриттями від мисливців, які є важливими в межах індивідуальних територій [Ripari *et al.* 2022].

Обговорення

Рись — вид з нічною активністю та менш пластичною поведінкою порівняно з вовком. Вища нічна доступність здобичі для рисі визначає вибір добової активності, оселищ. Для рисі характерні обережність у поведінці, сезонні зміни оселищ, причому висота снігового покриву є домінуючим фактором взимку [Filla *et al.* 2017]. Високий рівень загибелі рисей спричиняє збільшення ролі чинників антропогенного походження, і в т. ч. великих автомагістралей. У південній межі центральної частини Полісся проходить автошлях М07 («варшавка»), де відновлення поліського ареалу завершується загибеллю особин-колоністів [Загороднюк & Різун 2022].

З причини знелюднення Полісся створюються великі території, що сприятливі для рисі через малий вплив переслідування людиною. Автошлях М07 напевно чи буде реальною перешкодою в поширенні рисі на відміну від огорожі на кордоні. Збільшення випадків незаконного добування рисі свідчить передусім не про посилення браконьєрства, а про більшу її чисельність.

Як відомо, добова активність рисі має циркадний характер, з піками у ранковий і вечірній час. Такий тип активності є усталеним по всьому ареалу виду, навіть за умов полювання на здобич різних видів [Heurich *et al.* 2014]. Така добова активність була в черговий раз доведена дослідженнями з використанням фотопасток в ЧБЗ [Gashchak *et al.* 2022; Palmero *et al.* 2021].

Для порівняння в скандинавських країнах проводять облік чисельності рисі методом підрахунку кількості родинних груп, приймаючи середній розмір родинних груп приблизно 5–6 особин [Andrén *et al.* 2002]. Ця методика добре працює в таких місцевостях, як ЧБЗ, на територіях вздовж кордону, де індивідуальні території родин рисі межують одна з іншою. Польові дані автора для ЧБЗ дають показник переважно в п'ять особин (дорослі самець та самка, двоє молодих і одна особина у віці більше року). Упродовж нетривалого часу в межах індивідуальної території можуть бути інші нетериторіальні особини, які порівняно швидко полишають індивідуальні території родин рисі в межах ЧБЗ.

Щільність рисі в межах українсько-білоруського Полісся і українських Карпат становить 0,45–1,54 ос./100 км² [Palmero *et al.* 2021], в Зоні відчуження обліковано 39 особин. Така чисельність станом на 2021–2022 р. є замалою. Розмір індивідуальної території самок рисі становить ~150 км² [Schmidt *et al.* 1997; Okarma *et al.* 2007]. Середня щільність популяції у Біловезькій Пуші становила 3–5,2 ос./100 км² [Jedrzejewska & Jedrzejewski 2001]. Дорослі самиці займали площу 7–14 км² у травні–червні, 32–38 км² у липні–серпні, 89–90 км² у вересні–листопаді, у грудні–січні — 175 км², з лютого до травня — 175 км². Індивідуальні території у самців перекривалися на 30 %, а у самиць — на 6 % [Jedrzejewska & Jedrzejewski 2001]. Суттєві розбіжності в чисельності рисі в ЧБЗ при використанні фотопасток [Gashchak *et al.* 2022; Palmero *et al.* 2021] вказують на доцільність використання різних методик обліку.

Індивідуальна територія рисі зменшується зі збільшенням щільності сарни і зростає зі збільшенням щільності доріг. Індивідуальна територія самців рисі зменшується влітку при великій лісовкритій площі, але це не впливає на території самок. Рись поступово збільшує розмір літньої індивідуальної території до розмірів зимової. Щільність здобичі є головним показником, що впливає на розмір індивідуальної території. Відстань між центрами літніх індивідуальних територій складала 13,7–16,4 км і була подібною до зимової — 12,1–18,7 км [Kubala *et al.* 2024]. Середня довжина добового ходу рисі залежить від сезону, погодних умов, рельєфу, висоти снігового намету, антропогенного освоєння території тощо. Зазвичай добовий перехід рисі становить 7–15 км. Добове переміщення самця рисі на рівнинній території Полісся — 15–25 км [Вихор *et al.* 2022]. Добові переходи рисі — вкрай нестабільний показник. Для ЧБЗ два простежені добових переходи рисі з фактом добування сарни склали всього 3,8 км та 6,1 км. Спроби автора встановити добові переходи для дорослого самця і особини, що розселяється, виявилися невдалими через їхню велику протяжність (більше 9 і 7 км).

Розуміння поведінкової екології великих хижих ссавців є ключовим для управління, комунікації, формування громадської думки та співіснування з людьми. Для рисі характерна нічна активність незалежно від людського непокоєння, непомітне підкрадування і засідка. Нічна активність в антропогенному ландшафті може бути корисною для зменшення негативних взаємодій з людьми [Smith *et al.* 2024]. Людина як суперхижак може викликати ефекти страху та поведінку уникнення навіть у великих хижаків [Ordiz *et al.* 2021].

Питання, як адаптується рись щодо ризикованої взаємодії з людьми, є достатньо вивченими. Європейські щільно заселені людиною ландшафти мають високі ризики для безпеки рисі, але ці хижаки добре виявляють загрози під час пересування, мінімізують можливі впливи, такі як полювання або рекреація [Ruiz-Villar *et al.* 2024]. Баланс уникнення небезпек та добування ресурсів в дикій природі чи в антропогенному ландшафті відбувається через просторове уникнення ризикованих локацій [Palmer *et al.* 2022].

Ареал поліської популяції рисі в наш час охоплює переважно високолісисто місцевість, але найближчим часом цей вид може заселити менш лісисто, але багатшу на кормові ресурси території. За таких умов вид має сформувати нову просторову структуру, поведінкову стратегію, має накопичити досвід уникнення ризикованих взаємодій з людьми і бути активним у часи, коли люди відсутні в природі, наприклад, вночі [Hebblewhite & Merrill 2008]. Польові спостереження у Поліссі вказують на те, що у лісовій місцевості рись добре адаптується до таких факторів непокоєння, як лісосічні роботи з використанням бензопил, чи збір грибів та ягід.

Рись — це хижак, котрий полює переважно скрадуванням і набагато рідше з засідки. Він здатний уникати ризиків переслідування і має ефективну антихижацьку поведінку [Smith *et al.* 2019]. Лісоболотний ландшафт Полісся для рисі є добре захищеним середовищем, але при розселенні вид потрапляє в меш лісисто місцевість з наявністю сільськогосподарських полів і стає вразливішим до переслідування. Вважають, що всі хижаки, котрі мають обмежений час хижацької поведінки через людське турбування можуть бути більш передбачуваними, що має потенційні наслідки для взаємодії в системі хижак-жертва [Palmer *et al.* 2022]. Рись, на відміну від вовка, менше використовує лісові дороги для пересування, і є хижак, що більш передбачуваний в часі активності, але менш передбачуваний в просторовому переміщенні. Рись демонструє стабільне відновлення популяції, однак спорудження огорожі на кордоні з Білоруссю може стати чинником, що обмежить це зростання.

Природоохоронні території Європи і України мають відносно невеликі території дикої природи, що контрастує з ЧБЗ і до певної міри з сучасним ареалом рисі в Поліссі [Van Beeck Calkoen *et al.* 2020]. Найбільшою загрозою для рисі у Центральній Європі вважають смертність, спричинену людиною [Filla *et al.* 2017]. Оскільки доступність здобичі рисі часто досягає піку в районах, змінених людиною, рисям доводиться балансувати між успішним полюванням і ризиком зустрічі з людьми. Рисі мінімізують цей ризик, пристосовуючи вибір середовища існування до фаз доби та пори року.

В Європі інтенсивний фактор нелетального непокоєння чи вплив офіційного і незаконного полювання [Musto *et al.* 2021], що відповідає ситуації в Поліссі. Молоді особини при розселенні не є досвідченими хижаками та не знають, де знайти здобич у незнайомих місцевостях. Їм доводиться долати великі відстані та витрачати більше часу на пересування. Ця обставина підвищує загальний рівень їх активності і зумовлює частково денну активність. Ця закономірність вважається більш вигідною, оскільки молодші особини можуть таким чином мінімізувати взаємодію з територіальними особинами, які більш активні в сутінках і вночі [Hayward 2009]. Територіальні особини витісняють молодих з власних індивідуальних територій [Breitenmoser & Breitenmoser-Würsten 2008]. Розміри індивідуальних територій рисі в Поліському заповіднику значно більші від подібних територій в ЧБЗ і залежать

передусім від рясноти сарни. Як відомо, розмір індивідуальної території рисі може бути обернено пропорційним до щільності сарни як основної здобичі.

Фрагментація ландшафту і щільність доріг суттєво впливатимуть на розмір індивідуальної території рисі, хоча цей ефект може бути сезонним [Kubala *et al.* 2024]. Для регіону Полісся щільність доріг в межах ареалу рисі невисока і не має помітного впливу на рись, як щодо загибелі на дорогах, так і на розмір індивідуальних територій.

Висновки

В умовах війни різко зменшилися можливості польової роботи в Поліссі по рисі і лишається неможливим проведення обстеження найбільш значимої прикордонної частини ареалу через заборони і мінування.

Особливо важливе значення необхідно надавати налагодженню співпраці з європейськими установами та наданню необхідної моніторингової інформації по цьому виду. Найбільш перспективна група для проведення опитувань — мисливці, єгері і лісова охорона. Для регіону Полісся результативність проведення опитувань упродовж останніх 20 років зменшилася. Понад те, мисливці і лісівники втрачають професійні якості слідопитів, менше звертають увагу на сліди, менше пересуваються пішки.

Створення вздовж українсько-білоруського кордону огорожі з колючого дроту типу «єгоза» стане фактором розділу індивідуальних територій рисі, зменшення чисельності сарни з причини її заплутування і загибелі. В наш час вплив полювання на рись зменшився, передусім через зменшення числа мисливців з периферії. З часом щільність популяції буде залежати від впливу огорож на кордоні та чисельності сарни, яка останнім часом зростає. Перспективи до подальшого збільшення чисельності рисі в Поліссі лишаються.

Література

- Вихор, Б., І. Дикий, С. Тимочко, [et al.]. 2022. *Методики обліку рисі, ведмедя та вовка*. WWF-Україна, 1–62. [URL](#)
- Жила, С. 2021. Рись (*Lynx lynx*) в Українському Поліссі: стан популяції та питання охорони. *Theriologia Ukrainica*, **21**: 91–108. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І., Е. Різун. 2022. Рись євразійська (*Lynx lynx*) в Українському Поліссі: біогеографічний аналіз. *Theriologia Ukrainica*, **24**: 104–119. [CrossRef](#)
- Andrén, H., J. D. C. Linnell, O. Liberg, [et al.]. 2002: Estimating total lynx *Lynx lynx* population size from censuses of family groups. *Wildlife Biology*, **8**: 299–306. [CrossRef](#)
- Breitenmoser, U., C. Breitenmoser-Würsten. 2008. *Der Luchs — Ein Großraubtier in der Kulturlandschaft*. Salm Verlag., Wohlen, Bern, 1–537.
- Cherepanyn, R. M., B. I. Vykhov, A. P. Biatov, [et al.]. 2023. Population dynamics and spatial distribution of large carnivores in the Ukrainian Carpathians and Polissya. *Biosystem Diversity*, **31**: 10–19. [CrossRef](#)
- Filla, M., J. Premier, N. Dalüge, C. Dupke. 2017. Habitat selection by Eurasian lynx (*Lynx lynx*) is primarily driven by avoidance of human activity during day and prey availability during night. *Ecology and Evolution*, **7** (5): 6367–638. [CrossRef](#)

- Gashchak, S., C. L. Barnett, N. A. Beresford, [et al.]. 2022. Estimating the population density of Eurasian lynx in the Ukrainian part of the Chornobyl Exclusion Zone using camera trap footage. *Theriologia Ukrainica*, **23**: 47–65. [CrossRef](#)
- Hayward, M.W., R. Slotow. 2009. Temporal Partitioning of Activity in Large African Carnivores: Tests of Multiple Hypotheses. *South African Journal of Wildlife Research*, **39**: 109–125. [CrossRef](#)
- Hebblewhite, M., E. Merrill. 2008. Modelling wildlife-human relationships for social species with mixed-effects resource selection models: mixed-effect resource selection models. *Journal of Applied Ecology*, **45** (3): 834–844. [CrossRef](#)
- Heurich, M., A. Hilger, H. Küchenhoff, [et al.]. 2014. Activity Patterns of Eurasian Lynx Are Modulated by Light Regime and Individual Traits over a Wide Latitudinal Range. *PLOS ONE*, **9** (12): e114143. [CrossRef](#)
- Jedrzejewska, B., W. Jedrzejewski. 2001. Ekologia zwierząt drapieżnych Puszczy Białowieskiej. *Wydawnictwo Naukowe PWN*, Warszawa, 1–460.
- Kubala, J., J. Signer, S. Find'o, [et al.]. 2024. Factors shaping home ranges of Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in the Western Carpathians. *Scientific Reports*, **14**: 21600. [CrossRef](#)
- Kuijper, D. P. J., E. Sahlén, B. Elmhagen, [et al.]. 2016. Paws without Claws? Ecological Effects of Large Carnivores in Anthropogenic Landscapes. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, **283** (1841): 20161625. [CrossRef](#)
- Liberg O., G. Chapron, P. Wabakken, Pedersen[et al.]. 2012. Shoot, shovel and shut up: cryptic poaching slows restoration of a large carnivore in Europe. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, **279**: 910–915. [CrossRef](#)
- Musto, C., J. M. Cerri, Galaverni, [et al.]. 2021. Men and wolves: Anthropogenic causes are an important driver of wolf mortality in human-dominated landscapes in Italy. *Global Ecology and Conservation*, **32**: e01892. [CrossRef](#)
- Okarma, H., S. Snieszko, W. Smietana. 2007. Home ranges of Eurasian lynx (*Lynx lynx*) in the Polish Carpathian Mountains. *Wildlife Biology*, **13** (4): 481–487. [CrossRef](#)
- Ordiz, A., M. Aronsson, J. Persson, [et al.]. 2021. Effects of human disturbance on terrestrial apex predators. *Diversity*, **13**: 1–68. [CrossRef](#)
- Palmer, M.S., K.M. Gaynor, J.A. Becker, [et al.]. 2022. Dynamic landscapes of fear: understanding spatiotemporal risk. *Trends in Ecology & Evolution*, **37** (10): 911–925. [CrossRef](#)
- Palmero, S., E. Belotti, L. Bufka, M. [et al.]. 2021. Demography of a Eurasian lynx (*Lynx lynx*) population within a strictly protected area in Central Europe. *Scientific Report*, **11**: 19868. [CrossRef](#)
- Ripari, L., J. Premier, E. Belotti, [et al.]. 2022. Human disturbance is the most limiting factor driving habitat selection of a large carnivore throughout Continental Europe. *Biological Conservation*, **266**: 109446. [CrossRef](#)
- Ruiz-Villar, H., A. Morales-González, J. V. López-Bao, F. Palomares. 2024. Humans and traffic influence European wildcat behaviour in pastoral landscapes. *Animal Behaviour*, **207**: 131–146. [CrossRef](#)
- Schmidt, K., T. Borowik. 2016. Proponowana metodyka monitoringu rysia eurazjatyckiego *Lynx lynx* w Polsce. Załącznik nr 1 do Opis Przedmiotu Zamówienia, SIWZ, 84–95.
- Schmidt, K., W. Jedrzejewski, H. Okarma. 1997. Spatial organization and social relations in the Eurasian lynx population in Białowieża Primeval Forest, Poland. *Acta Theriologica*, **42**: 289–312. [CrossRef](#)
- Smith, A. F., K. Kasper, L. Lazzeri, [et al.]. 2024. Reduced human disturbance increases diurnal activity in wolves, but not Eurasian lynx. *Global ecology and conservation*, **53**: e02985. [CrossRef](#)
- Smith, J. A., E. Donadio, J. N. Pauli, [et al.]. 2019. Integrating temporal refugia into landscapes of fear: prey exploit predator downtimes to forage in risky places. *Oecologia*, **189**: 883–890. [CrossRef](#)
- Van Beeck Calkoen, S. T. S., L. Mühlbauer, H. Andrén, [et al.]. 2020. Ungulate management in European national parks: why a more integrated European policy is needed. *Journal of Environmental Management*, **260**: 110068. [CrossRef](#)

Резюме

ЖИЛА, С. Рись (*Lynx lynx*) у Поліссі: екологія, моніторинг і перспективи розширення ареалу. — З урахуванням польського, латвійського, скандинавського досвіду автором запропонована методика обліку родинних груп і особин, що розселяються. Сучасна чисельність рисі в Українському Поліссі невідома, але в цілому спостерігають її збільшення. Польська популяція рисі відділена від решти балтійської популяції малолісною територією в Центральній Білорусі. Спеціального полювання на рись в наш час в Поліссі не проводять. Відсутність заболоченості і захарашеності не дає змоги рисі безпечно уникати переслідування мисливцями і псами. Серед мисливців нині немає категорії професійних мисливців і цей вид добувають, як правило, випадково під час загінного полювання чи полювання з псами. З причини знелюднення Полісся створюються великі безлюдні території, сприятливі для рисі, і зменшується вплив переслідування людиною. Збільшення кількості випадків незаконного добування рисі, ймовірно, свідчить не про посилення браконьєрства, а про підвищення чисельності виду. Незважаючи на зведення на українсько-білоруському кордоні загрозливої для копитних огорожі з колючого дроту типу єгоза, перспективи збереження життєздатної популяції рисі в Українському Поліссі високі.